

МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ ПОДРУЖЖЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ СІМЕЙНИХ ФУНКЦІЙ

MODELS OF BEHAVIOR OF A MARRIED COUPLE IN THE IMPLEMENTATION OF MAIN FAMILY FUNCTIONS

У статті розглянуто моделі поведінки подружжя під час реалізації основних сімейних функцій. Розкрито теоретичні основи дослідження моделей поведінки членів сім'ї. Акцентовано увагу на відсутності досліджень, присвячених обґрунтуванню переліку сімейних ролей та визначенню обов'язків членів сім'ї. Уточнено, що для задоволення потреб своїх членів сім'я покликає виконувати низку важливих функцій, а саме задовольняти потреби бути батьком чи матір'ю; виховувати дітей і самореалізовуватися в дітях; задовольняти потреби добробуту, забезпечувати достаток; задовольняти потреби у веденні домашнього господарства, в організації загального укладу життя сім'ї; сприяти збереженню здоров'я та відновленню фізичних сил; задовольняти потреби в емоційній підтримці, повазі, психічному захисті; задовольняти потреби у взаємному духовному збагаченні та спільному проведенні дозвілля; задовольняти статеві-еротичні потреби подружжя та продовження роду; забезпечувати виконання членами сім'ї суспільних норм. З'ясовано, що кожна функція сім'ї реалізовується за допомогою конкретних сімейних ролей, а саме моделей поведінки членів сім'ї під час реалізації сімейних функцій або дій, що очікуються подружжям одне від одного у сімейних взаєминах. Виявлено характерні причини сімейних конфліктів, такі як невідповідність моделей поведінки партнерів взаємним очікуванням, перевантаженість домашніми обов'язками, різне розуміння своїх сімейних ролей. Обґрунтовано перелік основних сімейних ролей, які очікуються шлюбними партнерами одне від одного під час реалізації сімейних функцій за інтелектуально-світоглядною функцією (порадник, однодумець, співрозмовник, учитель, слухач, вихователь, компаньйон, експерт, інтелектуал, гуру); морально-психологічною та інтимно-сексуальною функціями сім'ї (мотиватор, захисник, коханець, активіст, миротворець, розрадник, друг, ініціатор, репродуктор, романтик); господарською та матеріально-фінансовою функціями сім'ї (добувач, господарник, годувальник, організатор, нянька, масовик, підприємець, покупець, кухар, прибиральник).

Ключові слова: моделі поведінки подружжя, сімейні функції, сімейні ролі, сімейні конфлікти.

The article considers the models of behavior of a married couple in the implementation of basic family functions. The article also reveals the theoretical foundations of the study of patterns of behavior of family members. The author of the article emphasizes the lack of research on the justification of the list of family roles and the definition of responsibilities of family members. It is specified that to meet the needs of its members, the family is called to perform a number of important functions, such as: to meet the needs of being a parent, to raise children and self-realization in children; to meet the needs of well-being, to ensure prosperity; to meet the needs of housekeeping, organization of the general way of life of the family, to promote the preservation of health and recovery of physical strength; to meet the needs for emotional support, respect, mental protection; to satisfy the needs for mutual spiritual enrichment and joint leisure; to satisfy the sexual and erotic needs of a married couple and procreation; to ensure that family members comply with social norms. The article defines that each function of the family is realized through specific family roles – models of behavior of family members in the implementation of family functions, or the actions that spouses expect from each other in family relationships. The author of the article identifies the typical causes of family conflicts, namely: inconsistency of patterns of behavior of partners with mutual expectations, overload of household responsibilities, different understanding of their family roles. The article describes the list of main family roles that are expected by marriage partners from each other in the implementation of family functions by: intellectual and ideological function (mentor, like-minded, interlocutor, teacher, listener, educator, companion, expert, intellectual, guru); moral-psychological and intimate-sexual function of the family (motivator, defender, lover, activist, peacemaker, comforter, friend, initiator, reproducer, romantic); economic and material and financial functions of the family (miner, farmer, breadwinner, organizer, nanny, mass worker, entrepreneur, buyer, cook, cleaner). **Key words:** models of behavior of a married couple, family functions, family roles, family conflicts.

УДК 159.942
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.21.47>

Потапчук Є.М.

д.психол.н., професор,
заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри психології
та педагогіки
Хмельницький національний університет

Карпова Д.Є.

старший викладач кафедри психології
та педагогіки
Хмельницький національний університет

Постановка проблеми. Як засвідчує практика, створення та функціонування гармонійного шлюбного союзу залишається однією з найактуальніших проблем нашого суспільства. Моделі поведінки подружжя під час реалізації сімейних функцій часто породжують ролеві конфлікти, кількість яких суттєво збільшується на етапах виникнення нормативних і ненормативних сімейних криз [1; 5; 8; 10; 13; 14]. Це стає причиною страждань членів сім'ї

через незадоволення низки потреб та очікувань. Внаслідок цього з'являються сім'ї, які прийнято називати дисфункціональними [5; 8; 16]. Крім того, ролеві конфлікти між подружжям можуть призводити до психологічного травмування дітей та розриву шлюбних стосунків [10; 11; 12]. Звідси впливає потреба у з'ясуванні моделей поведінки, що очікуються подружжям одне від одного під час реалізації різних сімейних функцій у процесі життєдіяльності.

У зв'язку з цим доцільно зазначити, що конкретною соціально-психологічною формою організації життєдіяльності сім'ї є структура наявних у них ролей («Що, коли, кому, яким чином потрібно робити?»). Однак у вітчизняній психології залишаються недослідженими питання визначення переліку важливих сімейних ролей для реалізації інтелектуально-світоглядної, морально-психологічної, інтимно-сексуальної, господарської та матеріально-фінансової функцій сім'ї. Отже, шлюбні партнери стають заручниками своїх незнань важливих основ сімейного життя (функцій сім'ї, особливостей розподілу сфер відповідальності, своїх обов'язків та сімейних ролей).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічних працях представлені результати наукових досліджень окремих проблемних питань, пов'язаних із сімейними ролями, зокрема психологічних особливостей рольових стосунків у дистантних сім'ях (Г. Венгер [1]), психологічних особливостей розподілу сімейних ролей у подружніх парах із суттєвою різницею у віці (Т. Зозуль [4]), гендерних стереотипів розподілу сімейних ролей в українській родині (І. Іванова [5]), розподілу подружніх ролей у молодіжній сім'ї (Н. Ляшенко [6]), прийняття на себе подружніх обов'язків (Н. Оліфірович [8]), впливу рольових очікувань на характер сімейного спілкування подружжя (Л. Рішко [14], Н. Хлопоніна [15]), порушень структурно-ролевого аспекту життєдіяльності сім'ї (Е. Ейдемилер, В. Юстіцкіс [16]). Проте досі ще не знайшли належного висвітлення у психологічній теорії і практиці питання чіткої диференціації моделей поведінки подружжя під час реалізації сімейних функцій. Окрім того, відсутній обґрунтований перелік сімейних ролей, який давав би уявлення особистості про важливі сімейні обов'язки та розуміння того, які потреби членів сім'ї важливо задовольняти.

Постановка завдання. Метою дослідження є здійснення теоретичного аналізу моделей поведінки подружжя у сімейних стосунках та емпіричне з'ясування переліку основних сімейних ролей, які очікуються шлюбними партнерами одне від одного під час реалізації сімейних функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як засвідчує практика, серед основних причин звернень подружжя за допомогою до сімейних психологів є проблеми, що обумовлені виробленням сімейних норм і правил та розподілом сімейних ролей і обов'язків [1; 5; 8; 9; 16]. Осмислення першопричин виникнення таких проблем вказує на те, що шлюбні партнери страждають через незадоволення низки своїх проблем та очікувань. У цьому контексті важливо звернути увагу на те, що для задоволення потреб та очікувань

своїх членів сім'я покликана виконувати низку важливих функцій [8; 9; 15], а саме виховну, що задовольняє потреби бути батьком чи матір'ю, виховувати дітей і самореалізовуватися в дітях; економічну (матеріально-фінансову), що задовольняє потреби добробуту, забезпечує достаток; господарсько-побутову, що задовольняє потреби у веденні домашнього господарства, в організації загального укладу життя сім'ї, сприяє збереженню здоров'я та відновленню фізичних сил; емоційно-психологічну, що задовольняє потреби в емоційній підтримці, повазі, психічному захисті, симпатії; інтелектуально-світоглядну, що задовольняє потреби у взаємному духовному збагаченні та спільному проведенні дозвілля; сексуально-репродуктивну, що задовольняє статеві-еротичні потреби подружжя та продовження роду; функцію соціального контролю, що забезпечує виконання членами сім'ї суспільних норм.

Кожна функція сім'ї реалізовується за допомогою конкретних сімейних ролей. На нашу думку, поняття «сімейні ролі» потребує детальної теоретичної рефлексії та найповнішої інтерпретації, адже, попри численні дослідження сімейних стосунків, у більшості психологічних словниках воно згадується лише в контексті визначення поняття «соціальна роль». Вочевидь, саме звідси бере початок поверховий розвиток понятійно-категорійного апарату, пов'язаного із сімейними ролями та їхніми інваріантами. Всебічне осмислення цього питання дає нам змогу дійти висновку, що у повному розумінні сімейна роль – це модель поведінки членів сім'ї під час реалізації сімейних функцій або дій, що очікуються насамперед шлюбними партнерами один від одного для задоволення потреб членів сім'ї.

Виконання ролей партнерами на основі взаємовпливу їхніх рольових домагань, очікувань, поведінки та Я-концепцій є рольовою взаємодією [1]. Рольова структура сім'ї забезпечує її ефективне функціонування й задоволення потреб усіх її членів за умов міжособистісної сумісності шлюбних партнерів [9] та рольової узгодженості моделей їхньої поведінки [13; 14]. На думку Н. Хлопоніної [15], за відсутності такої узгодженості посилюються конфлікти у сімейному спілкуванні, причинами яких можуть бути суперечливість сімейних ролей; вузькі межі їх виконання, що не задовольняють особистісні потреби членів сім'ї; рольова переважаність шлюбних партнерів; незначеність рольових очікувань подружжя; невідповідність сімейних ролей можливостей особистості; загальна ригідність і хаотичність функціонально-рольової структури сім'ї. Поділяючи авторську думку, ми вважаємо, що серед причин сімейних конфліктів слід ще назвати обмежені уявлення шлюбних партнерів

про перелік сімейних ролей та розуміння того, які потреби вони задовольняють. За результатами проведеного нами у 2017–2020 рр. опитування 70 сімейних пар (зі стажем сімейного життя від 1 до 15 років) було з'ясовано, що серед 140 шлюбних партнерів змогли назвати до 10 сімейних ролей 44,3%; 10–14 сімейних ролей – 29,3%; 15–20 сімейних ролей – 16,4%; більше 20 сімейних ролей – 10%. При цьому жоден чоловік не зміг назвати більше 14 сімейних ролей, пояснюючи це тим, що професійна сфера забирає у них весь час. Крім того, учасники опитування зазначили, що часто конфліктують через перевантаженість домашніми обов'язками (73,6%); невідповідність моделей поведінки партнерів взаємним очікуванням (65,7%); різне розуміння своїх сімейних ролей (51,4%). Варто також зазначити, що усі 100% учасників опитування вказали на те, що їм ніколи не доводилося мати доступ до джерел інформації (книг, фільмів), в яких була б інформація про перелік основних сімейних ролей та потреби членів сім'ї, які вони задовольняють. Для підтвердження чи спростування цього тривожного сигналу нами було проведено аналіз психолого-педагогічної літератури задля визначення наявної у загальному доступі інформації про перелік сімейних ролей.

Насамперед нашу увагу привернула книга про психологію сімейних криз (Н. Оліфірович) [8], у якій цілий підрозділ присвячений розгляду психологічної проблеми, яка стосується прийняття на себе подружніх обов'язків. Проведений нами аналіз змісту цієї ґрунтовної праці дав змогу виявити, що у ній відсутня інформація щодо моделей поведінки подружжя, хоча розглядаються етапи діагностики та консультативної роботи з молодією сім'єю під час розподілу сімейних ролей та обов'язків. Лише на сторінці 41 згадується про ролі чоловіка і дружини, а на сторінці 57 – про ролі батька і матері. Вочевидь, що така узагальнена інформація не сприяє усвідомленню читачем багатогранних інваріантів поведінки подружжя під час реалізації основних сімейних функцій.

Більш інформативним у контексті нашого дослідження є видання «Психологія і психотерапія сім'ї» (Е. Ейдемілер, В. Юстіцкіс), в якому ціла глава присвячена розгляду порушень структурно-ролевого аспекту життєдіяльності сім'ї [16, с. 238–252]. Дослідники виділяють цілу низку ролей, таких як «батько/мама», «чоловік/дружина», дитина, родич, улюбленець, проте більший акцент роблять на розгляді патологізуючих сімейних ролей, а саме моделей поведінки, що здійснюють патологічний вплив на членів сім'ї. Очевидно, що аргументоване обґрунтування моделей поведінки подружжя під час реалізації сімейних функцій

потребує ґрунтовнішого та детальнішого висвітлення позитивних сімейних ролей.

Схожа ситуація характерна для інших наукових публікацій. Дослідники [1; 4; 5; 6; 14; 15] дружно розтлумачують сутність поняття «сімейна роль», розглядають вплив гендерних стереотипів на розподіл сімейних ролей, особливості ролевих стосунків у дистантних сім'ях, у подружніх парах із суттєвою різницею у віці, вплив ролевих очікувань на сімейне спілкування, проте уникають детального вивчення очікуваних подружжям моделей поведінки для задоволення інтелектуально-світоглядних, морально-психологічних, інтимно-сексуальних, матеріально-фінансових та господарсько-побутових потреб членів сім'ї.

Загалом з'ясувалося, що найбільш інформативними щодо визначення переліку сімейних ролей є психологічні опитувальники, зокрема «Ролеві очікування та прагнення у шлюбі» (РОП) (А. Волкова, Т. Трапезникова) [2; 8], «Розподіл ролей в сім'ї» (Ю. Альошина, Л. Гозман, Є. Дубровська) [3, с. 616–619], «Сімейні ролі» (Д. Огден, Е. Зевін, адаптований О. Черніковим) [8, с. 152–153].

Варто зазначити, що найбільший перелік ролей відображено в опитувальнику «Сімейні ролі» [8, с. 152–153], в якому розкрито низку таких ролей-обов'язків: організатор домашнього господарства; покупець продуктів; той, хто заробляє гроші; скарбник; поганий виконавець своїх обов'язків; той, хто прибирає квартиру; той, хто виносить сміття; кухар; той, хто прибирає зі столу після обіду; той, хто доглядає за тваринами; організатор свят та розваг; хлопчина на побігеньках; людина, що приймає рішення; той, хто ремонтує зламане; низку таких ролей-взаємодії: буфер; посередник у конфлікті; любитель хворіти; прихильник строгої дисципліни; головний звинувачувач; самотній вовк; той, хто умиряє образжених; той, хто ухиляється від сімейних розборок; жертвувач заради інших; сімейний вулкан; той, хто затаїв образу; жартівник. Як бачимо, опитувальник відображає 28 ролей (14 ролей-обов'язків та 14 ролей-взаємодії), які певною мірою сприяють розширенню уявлень партнерів про перелік моделей поведінки під час реалізації сімейних функцій. Проте назви деяких ролей, що відображені у змісті опитувальника, є нечіткими і мають суб'єктивний характер (наприклад, самотній вовк, хлопчина на побігеньках, сімейний вулкан). На нашу думку, це може служити причиною різного розуміння шлюбними партнерами функціонального змісту зазначених сімейних ролей, отже, призводити до виникнення міжособистісних конфліктів. Крім того, в опитувальнику не відображено низку таких важливих ролей, як вихователь, мотиватор, порадник, романтик, слухач.

Результати вивчення змісту опитувальника «Розподіл ролей в сім'ї» [3, с. 616–619] дали змогу з'ясувати, що він призначений для вивчення рольової структури сім'ї, розподілу типових сімейних ролей, таких як виховання дітей, емоційний клімат у сім'ї, матеріальне забезпечення сім'ї, організація дозвілля, роль господаря/господині, роль сексуального партнера, роль організатора сімейної субкультури. Вочевидь, таке змістовне наповнення опитувальника дає більше уявлення про сфери відповідальності шлюбних партнерів, ніж про перелік конкретних сімейних ролей. Однак декілька конкретних ролей у ньому відображено, зокрема ролі господаря/господині, вихователя дітей, відповідального за матеріальне забезпечення сім'ї, організатора дозвілля, організатора сімейної субкультури, сексуального партнера. Очевидно, що для повного розуміння усього різноманіття сімейних ролей цього переліку не вистачає. Серед основного спектру питань, які виникають до опитувальника, є потреба конкретизації обов'язків організатора сімейної субкультури та уточнення переліку ролей стосовно кожної сфери відповідальності.

На жаль, опитувальник «Ролеві очікування та прагнення у шлюбі» (РОП) [3, с. 597–601] дає ще менше інформації про конкретний перелік сімейних ролей, хоча дає змогу виявляти взаємні очікування партнерів під час реалізації конкретних функцій сім'ї, таких як господарсько-побутова, виховна, сексуальна, психотерапевтична та функція дозвілля. Отже, ця розробка теж не сприяє розвитку уявлень подружжя про важливі сімейні ролі.

Поглиблене вивчення різної наукової літератури засвідчило, що, незважаючи на значний інтерес дослідників до проблеми сімейно-шлюбних стосунків, немає ґрунтовних досліджень, у яких було б чітко визначено перелік сімейних ролей, які потрібно знати шлюбними партнерами для ефективної реалізації сімейних функцій. Безумовно, не можна залишати без уваги проблемні питання, які стосуються повсякденного життя сотні тисяч сімей. Логіка вирішення цієї проблеми потребувала скласти загальний перелік сімейних ролей, потім залучити експертів та за допомогою експертних оцінок визначити оптимальний перелік сімейних ролей для реалізації важливих функцій сім'ї. За результатами аналізу наукової літератури та опитування 70 сімейних пар нами в алфавітному порядку було складено перелік можливих сімейних ролей. При цьому ми не включали до переліку моделі поведінки, що можуть мати психотравмуючий вплив на членів сім'ї (патологізуючі сімейні ролі), а відбирали лише конвенціональні та міжособистісні ролі [16].

Далі експерти (38 членів Української асоціації сімейних психологів) здійснили альтернативне ранжування тих сімейних ролей, які найбільше відображають характеристику моделей поведінки подружжя у сімейних стосунках за інтелектуально-світоглядною, морально-психологічною, інтимно-сексуальною, господарською та матеріально-фінансовою функціями сім'ї. Варто зазначити, що для посилення ймовірності відсутності помилок та суб'єктивності під час визначення потрібних для дослідження моделей поведінки подружжя експертам пропонувалося зазначити свій варіант сімейної ролі, потрібної для реалізації певної функції, та визначити її ранг у порядку убывання значущості кожної ролі, що дало змогу визначити переваги однієї моделі поведінки подружжя над іншою та уточнити її відношення до реалізації конкретної функції. Порівняльний аналіз здійснено на підставі інтегральної оцінки шляхом зіставлення значення кожної ролі із середнім. Також кожна роль отримала оцінку за шкалою від 0 до 6, де «6» означає, що сімейна роль є найбільш вираженою, безпосередньо стосується конкретної функції сім'ї; «0» – сімейна роль взагалі відсутня, не стосується конкретної функції сім'ї. Це дало змогу описати її як точку чи вектор у заданому багатомірному семантичному полі, а також здійснити аналіз різних ролей та описати їх як розходження точок або векторів багатомірного семантичного диференціала. Далі вирахували частоту зустрічі певної ролі під час реалізації функції сім'ї у групі експертів. Велика частота свідчила про значущість уявлень цієї ролі у свідомості експертів. Сукупність значущих сімейних ролей визначалася на основі заданого критерія значущості.

Далі нами було застосовано метод вільного асоціативного експерименту, відповідно до якого експерти мали можливість запропонувати будь-які асоціації, пов'язані з поняттям «сімейні ролі». Для первинного набору ми вибрали найбільш вагомні дескриптори.

За результатами проведеного дослідження нами було підраховано частоту появи певної назви сімейної ролі та визначено, які із них є найбільш придатними для опису понять «сімейна роль за інтелектуально-світоглядною функцією сім'ї», «сімейна роль за морально-психологічною та інтимно-сексуальною функціями сім'ї», «сімейна роль за господарською та матеріально-фінансовою функціями сім'ї». З'ясувалося, що, на думку експертів, найважливішими моделями поведінки подружжя (які посідають перші десять рангів) для опису поняття «сімейна роль за інтелектуально-світоглядною функцією сім'ї» (табл. 1) є порадник (той, хто надає корисні, мудрі поради), однодумець (той, хто має однакові

погляди з важливих сімейних питань), співрозмовник (той, хто розмовляє на цікаві теми з членами сім'ї), учитель (той, хто навчає членів сім'ї), слухач (той, хто вислуховує думки членів сім'ї), вихователь (той, хто виховує членів сім'ї), компаньйон (той, хто є співучасником сімейних проєктів, ігор), експерт (той, хто дає оцінку задумам, планам, діям членів сім'ї), інтелектуал (той, хто володіє розвиненим інтелектом), гуру (той, хто має винятковий авторитет у сім'ї).

Сукупність значущих ролей визначалася на основі заданого критерія значущості на рівні не менше 90%, що підсилило репрезентативність отриманої семантичної універсалиї. Для оптимізації та прискорення узагальнення отриманих результатів було використано програмне комп'ютерне забезпечення "IBM® SPSS Statistics®". Узагальнені дані, отримані за допомогою зазначених методів, дали нам змогу отримати сукупність стійких подібних оцінок від експертів, а саме семантичну універсалию сімейних ролей за інтелектуально-світоглядною функцією.

Щодо найважливіших моделей поведінки подружжя для опису поняття «сімейна роль за морально-психологічною та інтимно-сексуальною функціями сім'ї» (табл. 2), то такими, на думку експертів, є мотиватор (той, хто надихає членів сім'ї), берегиня (захисник) (той, хто оберігає сім'ю і дає відчуття безпеки), коханець (той, хто задовольняє інтимно-сексуальні потреби шлюбного партнера), активіст (той, хто є енергійним, діяльним), миротворець (той, хто йде на примирення, примиряє членів сім'ї), розрадник (той, хто втішає, розраджує), друг (той, хто виявляє прихильність, довіру), ініціатор (той, хто є джерелом різних сімейних справ), репродуктор (той, хто задовольняє потребу партнера у продовженні роду), романтик (той, хто створює романтичну атмосферу).

За результатами ранжування експертами моделей поведінки подружжя для опису поняття «сімейна роль за господарською та матеріально-фінансовою функціями сім'ї» (табл. 3) з'ясовано, що найважливішими серед них є добувач (той, хто добуває засоби для існування сім'ї), господарник (той, хто веде

Таблиця 1

Результати ранжування експертами моделей поведінки подружжя для опису поняття «сімейна роль за інтелектуально-світоглядною функцією сім'ї», %

Моделі поведінки подружжя	Відповідний ранг від 1 до 20	Моделі поведінки подружжя	Відповідний ранг від 1 до 20
Винахідник	17	Модник	16
Вихователь	6	Однодумець	2
Гід	14	Опонент	20
Гуру	10	Порадник	1
Експерт	8	Прагматик	19
Естет	15	Слухач	5
Інтелектуал	9	Соціалізатор	18
Компаньйон	7	Співрозмовник	3
Лідер	12	Спортсмен	13
Медіатор	11	Учитель	4

Таблиця 2

Результати ранжування експертами моделей поведінки подружжя для опису поняття «сімейна роль за морально-психологічною та інтимно-сексуальною функціями сім'ї», %

Моделі поведінки подружжя	Відповідний ранг від 1 до 20	Моделі поведінки подружжя	Відповідний ранг від 1 до 20
Активіст	4	Контролер	20
Акуратист	11	Коханець	3
Альтруїст	13	Креативщик	16
Батько (мама)	17	Миротворець	5
Берегиня (захисник)	2	Мораліст	15
Донька (син)	18	Мотиватор	1
Друг	7	Оптиміст	12
Жартівник	14	Репродуктор	9
Зять (невістка)	19	Розрадник	6
Ініціатор	8	Романтик	10

Таблиця 3

Результати ранжування експертами моделей поведінки подружжя для опису поняття «сімейна роль за господарською та матеріально-фінансовою функціями сім'ї», %

Моделі поведінки подружжя	Відповідний ранг від 1 до 20	Моделі поведінки подружжя	Відповідний ранг від 1 до 20
Годувальник	3	Нянька	5
Господарник	2	Організатор	4
Дбайливець	19	Обліковець	18
Дизайнер	15	Підприємець	7
Дієтолог	17	Покупець	8
Добувач	1	Прибиральник	10
Економіст	13	Ремонтник	14
Кухар	9	Садівник	20
Масовик	6	Стиліст	16
Медик	11	Фінансист	12

домашнє господарство), годувальник (той, хто годує членів сім'ї і доглядає за ними), організатор (той, хто організовує побут сім'ї), нянька (той, хто доглядає дитину), масовик (той, хто дбає про відпочинок та розваги членів сім'ї), підприємець (той, хто організовує прибуткові для сім'ї справи), покупець (той, хто купує товари для сім'ї), кухар (той, хто готує їжу для членів сім'ї), прибиральник (той, хто прибирає житло, територію проживання сім'ї).

Загалом проведена нами робота дала змогу з'ясувати перелік основних сімейних ролей, які очікуються шлюбними партнерами одне від одного під час реалізації сімейних функцій, а також розробити психологічну методику «Діагностика сімейних ролей подружжя (ДСРП)» (свідоцтво про реєстрацію авторського права від 9 червня 2020 р. № 97934). Особливістю авторської методики є те, що вона не тільки дає змогу визначати рівень виконання шлюбними партнерами сімейних ролей і з'ясувати проблемні сфери їх розподілу, але й сприяє усвідомленню подружжям переліку важливих сімейних ролей, що здатні впливати на гармонію сімейного життя.

Висновки з проведеного дослідження.

За результатами дослідження нами з'ясовано, що у психологічній теорії і практиці не знайшли належного висвітлення питання чіткої диференціації моделей поведінки подружжя під час реалізації сімейних функцій. З'ясовано, що кожна функція сім'ї реалізовується за допомогою конкретних сімейних ролей, а саме моделей поведінки членів сім'ї під час реалізації сімейних функцій або дій, що очікуються подружжям одне від одного у сімейних взаєминах. Виявлено, що найважливішими моделями поведінки подружжя для реалізації інтелектуально-світоглядної функції сім'ї є порадник, односторонній, співрозмовник, учитель, слухач, вихователь, компаньйон, експерт, інтелектуал, гуру; морально-психологічної та інтимно-сек-

суальної функції сім'ї – мотиватор, берегиня (захисник), коханець, активіст, миротворець, розрадник, друг, ініціатор, репродуктор, романтик; господарської та матеріально-фінансової функції сім'ї – добувач, господарник, годувальник, організатор, нянька, масовик, підприємець, покупець, кухар, прибиральник. Загалом ці результати можуть сприяти суттєвому розширенню уявлень шлюбних партнерів про перелік сімейних ролей у конкретних сферах їхньої відповідальності.

З огляду на небезпеку для гармонійних сімейних стосунків деструктивних моделей поведінки подружжя потребують подальшого вивчення методи психологічної діагностики патологізуючих сімейних ролей та шляхи їх психологічної корекції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Венгер Г. Психологічні особливості рольових стосунків у дистантних сім'ях. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Вип. 27. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. С. 103–116.
2. Волкова А., Трапезникова Т. Методические приемы диагностики супружеских отношений. *Вопросы психологии*. 1985. № 5. С. 110–116.
3. *Діагностика здоров'я*. Психологический практикум / под ред. Г. Никифорова. Санкт-Петербург : Речь, 2011. 950 с.
4. Зозуль Т. Психологічні особливості розподілу сімейних ролей у подружніх парах із суттєвою різницею у віці. *Психологія і особистість*. 2016. № 1 (9). С. 129–138.
5. Іванова І. Гендерні стереотипи розподілу сімейних ролей в українській родині. *Наукові праці. Соціологія*. 2015. Вип. 246. Т. 258. С. 169–174.
6. Ляшенко Н. Подружні ролі в молодіжній сім'ї. *Український соціум*. 2007. С. 16–23.
7. Максимова Н. Сімейне консультування : навчальний посібник. Київ : ДП Вид. дім «Персонал», 2011. 304 с.

8. Олифирович Н., Зинкевич-Куземкина Т., Велента Т. Психология семейных кризисов. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 360 с.

9. Потапчук Є. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером : довідник сімейного психолога. Хмельницький : PolyLux design & print, 2020. 36 с.

10. Руденок А. Формування у майбутніх психологів готовності до запобігання та подолання сімейних конфліктів : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07. Хмельницький : вид-во НАДПСУ, 2014. 306 с.

11. Старшенбаум Г. Сексуальная и семейная психотерапия. Москва : изд-во Высшей школы психологии, 2003. 300 с.

12. Столярчук О. Психологія сучасної сім'ї : навчальний посібник. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2015. 136 с.

13. Федоренко Р., Мушкевич М., Дучимінська Т., Магдисяк Л. Психологія молоді сім'ї : монографія. 2-ге вид., доп. та змін. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 392 с.

14. Рішко Л. Вплив рольових очікувань на характер сімейного спілкування подружжя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2016. Вип. 23. С. 147–149.

15. Хлопоніна Н. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 247 с.

16. Эйдемиллер Э., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи : методическое пособие. Санкт-Петербург : Питер, 1999. 656 с.